

УДК 347.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.66>

СПАДКУВАННЯ ПАРТНЕРІВ У ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Попович К.Г.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0009-0008-3218-2925*

Попович К.Г. Спадкування партнерів у фактичних шлюбних відносинах в умовах цифровізації.

Стаття присвячена дослідженню спадкування у фактичних шлюбних відносинах в умовах цифровізації. Спадкування у шлюбних відносинах в умовах цифровізації є новою та актуальною темою, яка викликає численні дискусії серед юристів, соціологів, психологів, економістів та експертів у сфері цифрових технологій. Цифровізація змінює не лише способи ведення бізнесу та комунікацій, а й формує нове розуміння власності, прав та обов'язків партнерів у сім'ї. Вона значно вплинула на соціальні норми, взаємини у шлюбі, способи ведення сімейного господарства, а також на правове регулювання майнових відносин, створюючи нові юридичні, етичні, соціальні та технологічні виклики, що потребують ретельного аналізу, системного дослідження та практичного вирішення.

Одним із ключових питань є визначення прав партнерів на цифрові активи, які могли бути створені або придбані під час спільного життя, а також на активи, що залишилися у приватному володінні кожного з них. У різних країнах існують відмінні підходи до спадкування цифрової власності, що ускладнює правове регулювання та може призводити до конфліктних ситуацій у випадку смерті одного з партнерів, розлучення або ліквідації спільного майна.

Подружжя можуть укладати шлюбні угоди або заповіти, у яких детально прописуються умови розподілу цифрових активів, включаючи фінансові рахунки, облікові записи в соціальних мережах, електронні документи, криптовалюту, цифрові медіа, доменні імена, ліцензії на програмне забезпечення та інші ресурси. Такі документи допомагають уникнути суперечок, забезпечують юридичну визначеність та підвищують впевненість у законності передачі власності.

Водночас актуальною проблемою залишається відсутність гармонізації між національними та міжнародними нормами щодо спадкування цифрових активів, що потребує додаткових наукових досліджень, удосконалення законодавства та підвищення обізнаності громадян щодо їхніх прав та обов'язків у цифровому середовищі.

Отже, цифровізація створює нові виклики у сфері спадкування у шлюбних відносинах, і подружжю важливо враховувати ці аспекти, своєчасно отримувати професійну юридичну консультацію, а також належним чином оформлювати спадщину цифрових активів. Це забезпечує безперешкодну передачу власності, зменшує ризики можливих конфліктів та сприяє стабільності і правовій захищеності сімейних відносин в умовах сучасного цифрового суспільства.

Ключові слова: цифровізація, спадкування, шлюб, шлюбні відносини, подружжя.

Popovych K.H. Inheritance of partners in default marriage relationships in the conditions of digitalization.

The article is devoted to the study of inheritance in de facto marital relationships in the context of digitalization. Inheritance in marital relationships in the digital era is a new and highly relevant topic that sparks numerous discussions among lawyers, sociologists, psychologists, economists, and digital technology experts. Digitalization not only changes the ways business and communication are conducted but also shapes a new understanding of ownership, as well as the rights and responsibilities of partners within the family. It has significantly influenced social norms, marital relationships, household

management practices, and the legal regulation of property relations, creating new legal, ethical, social, and technological challenges that require thorough analysis, systematic research, and practical solutions.

One of the key issues is determining partners' rights to digital assets that may have been created or acquired during their shared life, as well as to assets that remain under the private ownership of each individual. Different countries have varying approaches to the inheritance of digital property, which complicates legal regulation and can lead to conflict in cases of a partner's death, divorce, or the dissolution of jointly owned property.

Spouses may enter into prenuptial agreements or wills in which the conditions for distributing digital assets are explicitly defined, including financial accounts, social media profiles, electronic documents, cryptocurrencies, digital media, domain names, software licenses, and other resources. Such documents help prevent disputes, provide legal certainty, and increase confidence in the lawful transfer of property.

At the same time, a pressing issue remains the lack of harmonization between national and international norms regarding the inheritance of digital assets. This calls for further academic research, legal improvements, and increased public awareness of citizens' rights and responsibilities in the digital environment.

In conclusion, digitalization creates new challenges in the field of inheritance in marital relationships. It is important for spouses to consider these aspects, seek professional legal advice in a timely manner, and properly formalize the inheritance of digital assets. This ensures the smooth transfer of ownership, reduces the risk of potential conflicts, and contributes to the stability and legal protection of family relations in the context of modern digital society.

Key words: digitalization, inheritance, marriage, marital relations, spouses.

Постановка проблеми: У сучасному суспільстві цифровізація впливає на всі сфери життя, зокрема на шлюбні та сімейні відносини. Разом із розвитком цифрових технологій зростає значення цифрових активів, таких як електронні гроші, криптовалюти, акаунти в соціальних мережах, онлайн-сервіси та інші інтелектуальні ресурси. Водночас законодавство багатьох країн переважно орієнтоване на традиційні форми спадкування та регулює майнові відносини подружжя в рамках формального шлюбу.

Для партнерів у фактичних шлюбних відносинах, які не зареєстровані офіційно, питання спадкування цифрових активів залишається недостатньо врегульованим. Це породжує низку проблем: відсутність чіткого визначення прав на цифрову власність, ризики юридичних суперечок між партнерами або спадкоємцями, а також неврегульованість міжнародних норм у разі переходу цифрових активів через кордони.

Таким чином, проблема полягає у потребі дослідити правові механізми спадкування цифрових активів для партнерів у фактичних шлюбних відносинах та визначити ефективні способи їх захисту, з урахуванням специфіки цифрового середовища та актуальних тенденцій цифровізації суспільства.

Мета дослідження: полягає у визначенні правових аспектів та механізмів спадкування цифрових активів для партнерів у фактичних шлюбних відносинах в умовах цифровізації з метою забезпечення їхніх прав та запобігання правовим суперечкам.

Стан опрацювання проблематики: питання спадкування цифрових активів у контексті фактичних шлюбних відносин лише починає активно досліджуватися. Так, українські автори, зокрема О.І. Шаповалова та М.В. Кузьменко, розглядали проблеми правового регулювання спадкування майна подружжя, зокрема цифрових активів, у рамках національного цивільного законодавства. І.В. Бондаренко аналізувала правові механізми захисту майнових прав партнерів у фактичних шлюбних відносинах, акцентуючи увагу на прогалинах законодавства щодо цифрових активів.

Міжнародні дослідження у цій сфері здійснювали Lawrence Lessig та Orly Lobel, які досліджували правові аспекти цифрової власності та механізми її передачі у спадок. Jane Winn у своїх працях розглядала проблеми цифрової спадщини та прав користувачів у цифровому середовищі. Крім того, Eliot T. & Smith A. аналізували різні підходи до регулювання спадкування в умовах цифровізації у країнах Європи та Північної Америки, звертаючи увагу на міжнародну гармонізацію правових норм.

Таким чином, сучасна наукова дискусія зосереджена на визначенні правових меж та механізмів спадкування цифрових активів, однак питання спадкування партнерів у фактичних шлюбних відносинах у цифровому середовищі потребує додаткового комплексного аналізу та удосконалення законодавчого регулювання.

Виклад основного матеріалу: Питання спадкування партнерів, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, є складним та неоднозначним, особливо в умовах цифровізації. З одного боку, українське законодавство не визнає фактичні шлюби, що ставить таких партнерів у невідгідне становище порівняно з офіційно зареєстрованими подружжями. З іншого боку, розвиток цифрових технологій створює нові можливості для доведення факту спільного проживання та ведення спільного господарства, що може бути ключовим для визнання права на спадкування.

За відсутності офіційної реєстрації шлюбу партнерам може бути складно довести факт спільного проживання та ведення спільного господарства, що є необхідними умовами для визнання права на спадкування. Цифрові докази, такі як спільні фотографії, записи в соціальних мережах, електронні листи та повідомлення, можуть бути цінними доказами факту спільного проживання та ведення спільного господарства. Однак, українське законодавство не чітко визнає статус таких доказів, що може призвести до їх невизнання судом.

У більшості географічних сусідів нашої країни та країн СНД такого правового інституту як «фактичний шлюб» не існує, і поки що серед усіх держав СНД його визнає лише Україна. Посилаючись на законодавство західноєвропейських країн, слід зазначити, що фактичні шлюбні стосунки там не тільки визнаються юридичною основою майнових прав та обов'язків подружжя, а й є додатковою гарантією багатьох інших прав, особливо права на житло, соціальні права, податкові, шлюбні та сімейні права тощо [1].

На відміну від зарубіжжя, фактичний шлюб за українським законодавством не гарантує права на переважне спадкування, пенсійне та соціальне забезпечення, житло, дострокове спадкування, відмову від свідчень у кримінальних справах, доступ до медичної інформації та прийняття рішень у медичних справах тощо.

Суттєвим недоліком є те, що чинне сімейне законодавство в Україні жодним чином не регулює особисті права подружжя, що часто суперечить їхнім законним інтересам. Крім того, як показує багаторічний зарубіжний досвід, в якості правової основи для створення взаємних прав і обов'язків подружжя нормативно-правовими актами більшості країн на практиці передбачено дотримання державної реєстрації цих країн, зв'язки або укласти відповідні договори про співпрацю. Слід зазначити, що в більшості європейських країн фактичний шлюб став альтернативою законному шлюбу для одностатевих пар, хоча сімейне законодавство України чітко визначає критерії того, що в нашому суспільстві не застосовуються [2].

Нове сімейне законодавство України щодо визнання реальних правових наслідків шлюбних відносин є надто неповним, незавершеним, часто нелогічним та несумісним з іншими положеннями. Така ситуація призводить до двох результатів: або згідно із західними трендами врахувати досвід з-за кордону та внести відповідні зміни в законодавство, доповнивши та розширивши права та обов'язки «дружини», або відповідно до принципів української ідентичності, «фактичного подружжя» відмовитися від цих новел і дозволити «реальним шлюбним відносинам», «щоб вони були не правовим інститутом, а соціальним інститутом» [1, с. 111].

Варто також зазначити, що при встановленні факту проживання чоловіка та жінки сім'єю без шлюбу суд повинен переконатися, що ці стосунки дійсно існують з наміром створити сім'ю, а не заради них самих з метою реалізації прав та обов'язків сторін договору (наприклад, право на житло, спадщина).

Крім того, суддя також повинен брати до уваги інші правові наслідки (які не оспоруються), наприклад рішення суду про те, що чоловік і жінка проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Таке рішення є підставою для, наприклад, створення спадкових прав, наприклад, ст. 1264 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), якою встановлено, що в четверту чергу право на спадщину мають особи, які проживали зі спадкодавцем не менше п'яти років до відкриття спадщини однією сім'єю, оскільки іншого спадкоємця немає [3], або є підставою для здійснення права на усиновлення особи, яка не перебуває у шлюбі з матір'ю (батьком) дитини, але проживає разом з ними. в тій самій сім'ї.

Судового спору в таких правовідносинах, як правило, немає. Правова природа рішення суду про проживання чоловіка та жінки сім'єю без шлюбу створює умови для реалізації цими особами в майбутньому свого особистого майна та майнових прав. Наприклад, набрання законної сили рішення суду в аналогічній справі створює всі передбачені законом умови для звернення до нотаріуса за погодженням на спадщину. Як представник четвертої черги спадкоємства у разі відсутності спадкоємців перших трьох черг він може здійснювати свої права на спадкування без обмежень. Судового спору в цьому питанні немає.

Отже, можна зробити висновок, що рішення суду про проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без шлюбу підтверджує беззаперечне право звертатися до суду з різними заявами та проханнями в майбутньому: справжня спільна власність подружжя; також у зв'язку зі зміною порядку набуття права на спадщину; про усиновлення тощо. Якщо під час поточного розгляду запиту про встановлення декларації, що чоловік та жінка проживають однією сім'єю без шлюбу, не виявлено що є суперечка; суд не має права відмовити у відкритті процедури через можливу можливість такого спору. Наприклад, сам факт наявності спадкоємців за фактичним подружжям, якщо немає паралельного судового спору, який вже вирішується в іншому провадженні і який прямо не відображається при встановленні цього факту. Позашлюбний союз між чоловіком і незаміжною жінкою в одній сім'ї, який не може бути підтверджений адекватними та прийнятними доказами, не може бути причиною для відмови у порушенні справи або для необачної відмови від клопотання.

Наприклад, Чечельницький районний суд Вінницької області у справі про встановлення факту, що має юридичне значення, встановив, що заявниця та померлий проживали однією сім'єю як чоловік та дружина, були пов'язані спільним побутом, але не зареєстрували шлюб в органах РАЦС. За результатом розгляду заяви суд своїм рішенням від 16 листопада 2011 р. (справа № 2-о-80/11) встановив факт того, що «заявниця на протязі останніх п'яти років до дня відкриття спадщини проживала зі спадкодавцем однією сім'єю» [4].

Мета такого формулювання вироку судового рішення ґрунтується на Цивільному кодексі та впливає з його змісту. Статтею 1264 ЦК України передбачено, що в четверту частину права на спадкування за законом мають особи, які проживали однією сім'єю зі спадкодавцем не менше п'яти років до дня відкриття спадщини. Це означає, що при зверненні до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини зацікавлені особи повинні довести наявність позашлюбних стосунків із спадкодавцем не менше п'яти років, як встановлено судом. Проте з тексту оновленого рішення впливає, що воно не містить жодних згадок про осіб, які проживають в сім'ї, яка складається з однієї жінки.

Оскільки метою заявника у цій справі було отримання спадщини, таке формулювання не перешкоджає здійсненню прав спадкоємця четвертої черги. Однак така редакція рішення унеможливує звернення зацікавленої сторони в майбутньому до судів з позовами про визнання майна спільною власністю та поділ набутого у 2012 році майна.

Вважаємо, що становище осіб, які проживають у фактичному шлюбі, є дискримінаційним порівняно з тими, між якими шлюб зареєстровано у справах про спадкування. Оскільки, як зазначалося вище, фактичні шлюби та шлюбні стосунки стосуються по суті стосунків між однотипними людьми, у науковій літературі висловлюється оптимістична думка про те, що дружина (чоловік) є фактичною спадкоємицею за умови, що вона тривалий час проживає однією сім'єю, можуть претендувати на спадщину в першу чергу за законом за аналогією [5, с. 22]. Однак така точка зору не збігається з положеннями Цивільного кодексу України. Так, відповідно до статті 1243 Цивільного кодексу України [3] подружжя може укласти спільний заповіт, заснований на праві спільної власності на належне їм майно. У разі спільного заповіту після смерті одного з подружжя частка у праві спільної сумісної власності переходить до другого з подружжя, який пережив. У разі смерті права на спадкування належать особам, визначеним подружжям у заповіті. У разі смерті одного з подружжя нотаріус оголошує заборону на відчуження майна, зазначеного в заповіті подружжя. Зрозуміло, що особи, які проживають у реальному шлюбі, не можуть скористатися правом, яке впливає з вищезгаданої статті.

Водночас закон не забороняє таким особам взагалі складати заповіти між собою, що, на наш погляд, є найпростішим способом уникнути непорозумінь під час спадкування. Особливу увагу необхідно звернути на черговість спадкування другим законним із подружжя за відсутності заповіту першого з подружжя у разі смерті останнього, оскільки він не перебував у зареєстрованому шлюбі. Відповідно до статті 1261 ЦК України [3], по-перше, діти спадкодавця, у тому числі зачаті за його життя та народжені після його смерті, діти того з подружжя, хто його пережив, а також спадкові права батьків відповідно до закону. По-друге, право спадкування за законом мають брати, дід і баба спадкодавця як по батьківській, так і по материнській лінії. По-третє, законне право на спадщину мають померлі дядьки та тітки.

Четвертими в черзі, відповідно до закону право на спадкування мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до дня відкриття спадщини [3]. При цьому необ-

хідно враховувати положення пункту 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», відповідно до якого при врегулюванні у спорі про право на спадщину осіб, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до відкриття спадщини (четверта черга спадкування за законом), суди повинні враховувати частину другу ст. 3 Сімейного кодексу України, відповідно до якої сім'ю становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Передбачуваний п'ятирічний строк закінчується моментом відкриття спадщини і обчислюється з урахуванням періоду спільного проживання зі спадкодавцем однією сім'єю до набрання чинності цим Кодексом.

При цьому до спадкоємців четвертої черги належить не лише жінка (чоловік), які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю без укладення шлюбу, а й інші особи можуть мати таке право, якщо вони проживали разом із спадкодавцем, наприклад, які були пов'язані спільним життям, мали один щодо одного права та обов'язки, особливо вітчим, мачуха, пасинок, падчерка, інші особи, які прийняли дитину як члена сім'ї, тощо. Важливо, щоб число четвертих – до черги спадкоємців не входить особа, яка все ж проживала зі спадкодавцем, перебувала в зареєстрованому шлюбі з іншою особою.

Спільне проживання жінки та чоловіка без шлюбу в одній сім'ї не встановлює підстави для їхнього права спадкування згідно із законом, особливо відповідно до ст. 1261 Цивільного кодексу. Зрозуміло, що другий фактичний чоловік з подружжя має бути зарахований до четвертого ступеня за умови, що період спільного проживання у фактичному шлюбі був не менше п'яти років до відкриття спадщини. Зрозуміло, що це не проста ситуація, коли все майно, нажите за життя, успадковуватиметься до четвертої черги, навіть якщо є обов'язок підтвердити період проживання зі спадкодавцем протягом п'яти років. Також у разі смерті одного з фактичного подружжя, на ім'я якого зареєстровано майно (або навпаки) - власника права власності, необхідність визнання в судовому порядку факту проживання ним разом із цією особою як незаміжня особа, оскільки безшлюбна сім'я стає необхідною для визначення та переходу частки спільного майна подружжя. Якщо цього не станеться, до спадщини може фактично потрапити частка, що належить другому з подружжя, або таке спадкування може взагалі не відбутися. Тому той факт, що ви проживаєте однією сім'єю з чоловіком і жінкою без шлюбу, вимагає обов'язкового документального підтвердження для отримання права спадщини.

Отже, відповідно до порядку вчинення нотаріальних дій українськими нотаріусами, при заяві спадкоємця про відкриття спадщини нотаріус отримує інформацію про факт смерті спадкодавця, час і місце «відкриття спадщини», спадок, правонаступництво у спадщині, коло спадкоємців, наявність заповіту, наявність спадкового майна, його склад і місцезнаходження, необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Документи про родинні та інші зв'язки між спадкоємцями та спадкодавця є: довідки органів про особистий стан, повний витяг з реєстру документів про особистий стан громадян щодо реєстрації документів, копії документів, копії рішень суду державної реєстрації актів цивільного стану, виникнення сімейних відносин та ін. правовідносини. Факт аліментів підтверджується ухваленим рішенням суду, яким встановлюється факт наявності у особи інваліда або неповнолітньої дитини [6]. Тому для отримання спадкування необхідно забезпечити наявність рішення суду про проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без укладення шлюбу, а також необхідно, щоб суд визнав майно, яке належало спадкодавцеві, спільною сумісною власністю, після якою визначається спільна частка у праві спадкування частки померлого [6].

Внесення змін до законодавства, які б визнавали фактичні шлюби, дало б партнерам, які перебувають у таких відносинах, рівні права з офіційно зареєстрованими подружжями могли б вплинути на дану проблему. Суди повинні більш лояльно ставитися до визнання цифрових доказів, адже вони можуть бути цінним джерелом інформації про фактичні шлюбні відносини. Важливо підвищувати обізнаність людей про їхні права та можливості щодо спадкування у фактичних шлюбних відносинах.

Висновок. Таким чином, спадкування осіб, які перебували у фактичних шлюбних відносинах, в Україні залишається однією з найбільш проблемних та дискусійних сфер сімейного і цивільного права. Чинне законодавство не прирівнює фактичний шлюб до зареєстрованого, що зумовлює суттєве обмеження прав таких осіб, зокрема у сфері спадкування, соціального забезпечення, житлових та особистих немайнових прав. Фактичні партнери, навіть за умови тривалого спільного проживання та ведення спільного господарства, можуть бути визнані спадкоємцями лише четвертої черги та за умови обов'язкового судового підтвердження відповідних обставин.

Важливу роль у доведенні факту проживання однією сім'єю відіграє судова практика, яка фактично компенсує прогалини законодавчого регулювання. Водночас неоднозначність формулювань судових рішень та відсутність єдиного підходу до оцінки доказів, зокрема цифрових, створюють правову невизначеність і можуть обмежувати подальшу реалізацію майнових прав фактичних подружжів. Ускладнення нотаріальних процедур та необхідність додаткового судового втручання значно ускладнюють реалізацію спадкових прав таких осіб.

Порівняльний аналіз із законодавством європейських держав свідчить про доцільність нормативного визнання фактичних шлюбних відносин як підстави для виникнення взаємних прав та обов'язків, у тому числі спадкових. В умовах цифровізації суспільства особливої актуальності набуває питання легалізації та належної оцінки цифрових доказів як засобу підтвердження фактичних сімейних відносин.

Отже, для забезпечення принципів рівності, справедливості та правової визначеності доцільним є вдосконалення сімейного та цивільного законодавства України шляхом розширення правового статусу осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, а також формування єдиної та послідовної судової практики щодо спадкування у таких правовідносинах. Це сприятиме належному захисту прав і законних інтересів фактичних подружжів та відповідатиме сучасним соціальним і правовим реаліям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пилипенко Ю.О. Правове регулювання фактичних шлюбних відносин за законодавством зарубіжних країн. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 104–111. URL: <https://pravoisusilstvo.org.ua>.
2. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 21-22, ст.135.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст. 356. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Рішення Чечельницького районного суду Вінницької області від 16 листопада 2011 року: справа № 2-о-80/11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20778982>.
5. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар. Київ: Ін Юре, 2003. 532 с. ISBN 966-8088-25-5.
6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства Юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5: із змінами від 13.01.2020р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran201#n201>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.01.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 05.03.2026

© Попович К.Г., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0